

Prelatas, diplomatas, švietėjas, vertėjas, knygų autorius, lietuvių tautinio atgimimo veikėjas dr. Jurgis Narjuskas (1876–1943)

Janina BUCEVIČĖ

Šiomet minime 150-ąsias prelato dr. Jurgio Narjausko gimimo metines. Jis ne žemaitis, bet jo gyvenimas ir veikla daug kuo susijęs su Žemaitija. Čia jis, pakviestas Telšių vyskupo Justino Staugaičio, atvyko 1928-aisiais ir buvo paskirtas Telšių vyskupijos tribunolo oficiolu, seminarijos profesoriumi. Kurį laiką J. Narjuskas ėjo ir kurijos kanclerio pareigas. Telšiuose jis daug ir kūrybiškai dirbo, sąžiningai atlikdavo jam patikėtas pareigas bei rengdavo spaudai straipsnius, kuriuos dažniausiai pasirašinėdavo slapyvardžiu *Balsys* ir kt., versdavo į lietuvių kalbą knygas, kitus tekstus, aktyviai dalyvavo krašto visuomeniniame, kultūriniame gyvenime.

Kvietimas, pažadinęs smalsumą

Vaikštant po Žemaičių muziejaus „Alka“ istorinę ekspoziciją, atspindinčią Žemaičių pilietinės visuomenės pastangas įkurti Telšiuose solidų muziejų, mano dėmesį patraukė spalvoto popieriaus lapas – kvietimas aukoti muziejaus statybai. Dar labiau sudomino tai, kad tarp pasirašiusių statybos komiteto narių – Statybos komiteto pirmininkas, Telšių vyskupijos oficiolas prelatas Jurgis Narjuskas. Būtent jis 1936 m. spalio 4 d. pašventino muziejaus kertinį akmenį, žymėjusį statybos pradžią.

Kvietimo aukoti tekste rašoma: „*Žemaičių sostinėje, Telšiuose, ant Masčio ežero kranto, kur prieš amžius stovėjo Didžiųjų Lietuvos Kunigaikščių Telšių dvaras, o vėliau Lietuvos didikų Sapiehų rūmai, toje istorinėje vietoje Žemaičių visuomenė statosi Žemaičių muziejaus rūmus [...] Kviečiame ir Tamstą savo auka prisidėti prie šio židinio sukūrimo ir tuo pačiu prie senovės paminklų gelbėjimo nuo pražūties. Kviečiame Tamstą būti bendradarbiu tokios mokslo bei kultūros įstaigos, kurioje, pagal Himno žodžius, ateinančios kartos galėtų iš praeities sau stiprybės semtis. Kiekviena auka yra mums brangi, todėl dosnia ranka aukok, Tamsta, ir paragink aukoti kitus.*“

Vaikystė ir pirmieji žingsniai į mokslą

J. Narjuskas gimė 1876 m. balandžio 21 d. toli nuo Žemaitijos – Sūduvoje (Vilkaviškio apskrities Pilviškių valsčiaus Parausių kaime). Knygos, gies-

Prelatas dr. Jurgis Narjuskas. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Žemaičių muziejaus „Alka“ rinkinių

mės ir pasakojimai apie protėvius buvo Narjauskų šeimos kasdienybės dalis. Jurgis nuo pat mažens iš-

siskyrė smalsumu ir ryžtingumu. Tėvai, matydami sūnaus polinkį į mokslą, pradėjo jį leisti į Paežerių pradinę mokyklą. Ten jis, būdamas devynerių metų amžiaus, pirmą kartą pamatė „Aušros“ laikraštį (tą dieną mokytojas ant lentos rašė jame išspausdintą tekstą apie ošiantį mišką).

Jau vėliau Jurgis iš pažįstamo studento Antano Aibšės gaudavo paskaityti lietuviškų knygelių.

1887 m. vaikas tęsė mokslus garsiojoje lietuviybės kalvėje – Marijampolės gimnazijoje. Gimnazijoje jis daug ko išmoko, čia sustiprėjo jo tikėjimas Dievu, meilė lietuvių ir kalbai. Čia Jurgis išitraukė į nelegalų Tilžėje spausdintų lietuviškų laikraščių, maldaknygių, knygų ir kalendorių platintojų tinklą.

Pašaukimas, seminarija ir tautinis sąjūdis

1893-aisiais baigęs gimnaziją, Jurgis nedvejodamas įstojo į Seinų kunigų seminariją. Mokydamasis joje išitraukė į pagrindinio seminaristų būrelio, platinusio iš knygnešio Karolio Petruškevičiaus gautą lietuvišką spaudą, veiklą. Atostogų metu jis užrašinėdavo liaudies dainas ir stengėsi kitais būdais prisidėti prie lietuviybės stiprinimo. Dar būdamas klierikas, kartu su A. S. Būčiu, A. Civinsku, J. Šidlausku ir kitais seminaristais jis iš lenkų kalbos išvertė Povilo Smolikovskio knygą „Marijos mėnuo“ (išleista 1900 m. Vilniuje, pakartotinai – 1931 m.).

1897 m. Seinų vyskupu tapus poetui Antanui Baranauskui, ši parapija pradėjo atgimti naujam gyvenimui. Čia ingresso metu A. Baranauskas pirmą kartą į tikinčiuosius kreipėsi lietuviškai. Šis faktas stipriai paveikė Jurgį. Po dviejų metų, 1899 m. balandžio 23 d. tas pats vyskupas A. Baranauskas Jurgį Narjauską Seinų katedroje išventino į kunigus.

Studijos Romoje ir Frybure

Vyskupas, pastebėjęs jaunojo kunigo gabumus, išsiuntė jį tęsti mokslų į Romą. 1899–1902 m. J. Narjauskas studijavo Romos Šv. Grigaliaus universitete ir Šv. Apolinaro institute, ten įsigijo kanonų ir civilinės teisės mokslų daktaro laipsnius. Na o 1902–1903 m. Fribūro katalikiškajame universitete (Šveicarijoje) jis metus laiko studijavo muziką; čia jam atsivėrė bažnytinio giedojimo pasaulis. Fribūre Jurgis įsijungė į tuo metu čia buvusį gausų lietuvių studentų būrį, kuris 1899 m. įkūrė draugiją „Rūta-Lituania“.

Kvietimas aukoti pinigų Žemaičių muziejaus „Alka“ statybai. Išspausdintas 1936 m. 1 000 egzempliorių tiražu. Ilustracija iš Žemaičių muziejaus „Alka“ rinkinių

Liubavas: pirmasis konfliktas dėl kalbos

1903 m. J. Narjauskui grįžus į Lietuvą, jis buvo paskirtas Liubavo parapijos vikaru. Čia dominavo lenkų kalba, tačiau vikaras su parapijiečiais pradėjo bendrauti lietuviškai, nes lietuviškai kalbančių parapijiečių buvo daugiau negu lenkakalbių. Jis pradėjo mokyti parapijiečius lietuviškai giedoti rožinį ir kitas giesmes, vedė švietėjiškas paskaitas, skatino jaunimą domėtis savo krašto, giminės istorija ir kalba. Tai nepatiko klebonui, kuris pareiškė, kad chorui vadovauti gali tik tas, kuris pats moka giedoti. J. Narjauskas, atsakydamas į tai, klebonui parodė Fribūro universitete įgytą bažnytinio giedojimo diplomą ir paklausė, ar gali tęsti darbą. Vis dėlto klebonas dėl lenkų kalbos laikėsi savo pozicijos, tačiau J. Narjauskas ir toliau, būdamas teisės mokslų daktaras, gynė parapijiečių teisę patiems spręsti, kokia kalba melstis, todėl kas antrą sekmadienį Liubavo bažnytelėje skambėdavo lietuviškos giesmės.

(Nukelta į 16 p.)

Seinai – mokslo, kultūros ir spaudos centras

1904-aisiais J. Narjauskas su Liubavo parapijiečiais atsisveikino, nes buvo paskirtas Seinų katedros vikaru ir paskiestas dirbti Seinų seminarijoje, kurioje dėstė bažnytinį giedojimą, lietuvių ir lotynų kalbas. Čia jis buvo labai užimtas: ryte – pamaldos, po jų – paskaitos, vakarais – pasiruošimas paskaitoms, liaudies dainų užrašinėjimai ir kt. veiklos. Vasaromis jis keliaudavo po Lietuvos kaimus, rinkdavo tautosaką, tokių išvykų metu buvo užsukęs ir į Jono Basanavičiaus gimtąjį Ožkabalių kaimą Vilkaviškio rajone, kur, pasikliaudamas vietinių gyventojų pasakojimais, kruopščiai užrašinėjo dainas ir jų melodijas (tai dabar saugoma Lietuvių literatūros ir tautosakos institute (LTR 588, LTR 3007), yra paskelbta 1998 m. Vilniuje išleistoje knygų serijoje „Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka“, t. 9–10). Jis ne tik pats užrašinėdavo, bet ir kitus, ypač vargonininkus ir kunigus, skatindavo rinkti ir užrašinėti liaudies dainas, jų melodijas, pažymėdamas kad „senobinės lietuvių liaudies dainos su įdomiais savo tekstais ir puikiomis melodijomis nyksta...“ 1909 m. Jurgis Narjauskas tapo Lietuvių mokslo draugijos nariu, dalyvavo jos dainų ir melodijų rinkimo komisijos darbe.

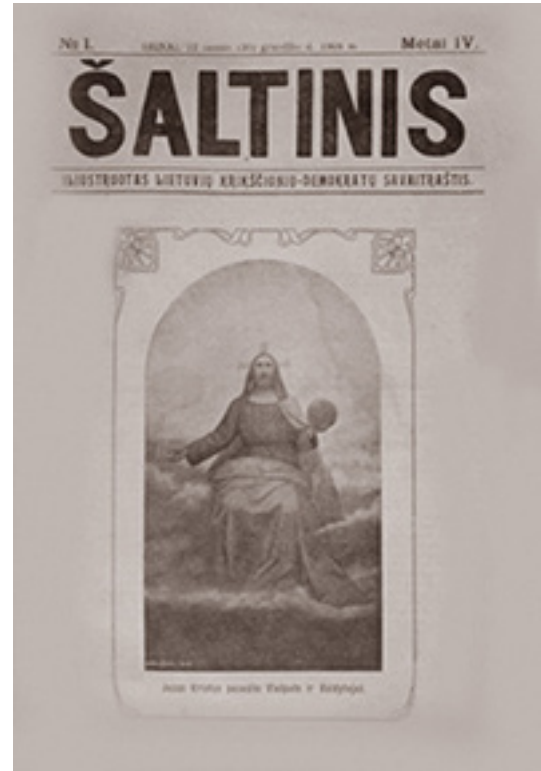
„Šaltinio“ spaustuvė ir leidybinė veikla

1905 m. kovo mėnesį J. Narjauskas ėjo Seinų konsistorijos sekretoriaus, 1909 m. – Senų vyskupijos kurijos kanclerio, 1910–1912 m. – konsistorijos regento pareigas. 1913 m. jam suteiktas Seinų kapitulos garbės kanauninko vardas.

Panaikinus Rusijos caro valdžios įvestą lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimą, Seinuose puoselėta lietuviška veikla įgijo antrą kvėpavimą: buvo suburtas teatras, lietuviškas choras, kuriam vadovavo Vincas Dvaranauskas. Prie choro ir teatro organizavimo prisidėjo ir J. Narjauskas.

1906 m. Seinuose buvo įsteigta Juozo Laukaičio, Vonco Dvaranausko ir Jurgio Narjausko bendrovė „Šaltinis“ (iniciatorius – Juozas Laukaitis), kuri užsiėmė knygų leidyba.

Bendrovės narių steigiamasis suvažiavimas vyko Marijampolėje. Jo metu J. Laukaitis pasiūlė „Šaltinį“ steigti Seinuose, nes, pasak jo, Seinai – vyskupijos centras, veikia seminarija, kurioje dirba daug dvasininkų, rašysiančių laikraščiu tekstus. Mieste ir aplinkiniuose kaimuose gyveno daug aplenkintų dzūkų, tad Seinuose leidžiamas „Šaltinis“ turėjo pasitarnauti „atgaunat“ juos Lietuvai. J. Laukaičio idėjoms nepritarė Justinas Staugaitis. Jis pasiūlė „Šaltinį“ steigti Aleksote arba Marijampolėje ir dėl to pateikė keletą

Laikraščio „Šaltinis“ titulinis puslapis. Ketvirtieji leidybos metai, Nr. 1

svarių argumentų. Pirma: „Šaltinis“ skirtas ne Seinų dzūkams, bet visai Lietuvai, todėl jis turėtų būti leidžiamas dideliame centre, kuriame geriau jaučiamas gyvenimo pulsas. Antra: Seinų dzūkams atgaivinti užtektų, jei kunigų seminarijos kunigai uoliai platintų „Šaltinį“ ir siųstų leidiniui savo straipsnius. Trečia: Seinai yra Lietuvos pakraštyje, toli nuo svarbesnių kelių ir geležinkelio linijų. Ketvirta: spaustuvę geriausia steigti Kaune arba Vilniuje, kadangi ten verda lietuvių kultūrinis gyvenimas – ten spaustuvei ir laikraščiu gyvuoti būtų palankiausias sąlygos. J. Staugaitis įtikinėjo, kad jei būtina reikia turėti įmonę šiaurės Nemuno, ją reikėtų steigti Aleksote, kuris yra Kauno priemiestis, arba, blogiausiai atveju, Marijampolėje. Šiuo klausimu buvo priimta rezoliucija. J. Staugaitis savo atsiminimuose rašė: „Bet Laukaitis, per siaurai žiūrėdamas į gyvenimą, padarė savo: prisidengdamas prel. Antanavičiaus, diecezijos valdytojo, autoritetu, įsteigė spaustuvę Seinuose ir iš ten ėmė leisti „Šaltinį“. Aš jau ir taip buvau senųjų klebonų prel. Anta-

navičiui skundžiamas, kaip pavojingas novatorius. Antanavičius juo labiau nusistatė prieš mane, kai iš Laukaičio sužinojo, kad aš norėjęs „Šaltinį“ iškelti iš Seinų.“ (J. Staugaitis, *Mano atsiminimai*, p. 207).

Tokiomis aplinkybėmis 1906 m. pavasarį Seinuose buvo įsteigta spaustuvė „Laukaitis, Dvaranauskas, Narjauskas ir Bendrovė“. Bendrovė įsigijo „Šaltinio“ spaustuvę, kurioje daugiausiai buvo spausdinami lietuviški leidiniai. Pinigais, reikalingais spausdinimo mašinoms nupirkti, daugiausiai rūpinosi V. Dvaranauskas. Spaustuvei vadovavo Seinų kunigų seminarijos profesorius J. Laukaitis.

1906 m. kovo 18 d. buvo išleistas pirmasis iliustruoto katalikiško savaitraščio „Šaltinis“ numeris. Antrame jo numeryje rašoma: „Pereitiesiems metams baigiantis trys Seinų miesto kunigai: Juozapas Laukaitis, Vincentas Dvaranauskas ir Jurgis Narjauskas, pritariant ir padedant savo dvasiškajai vyriausybei, įkūrė draugiją spaustuvei Seinuose įsteigti, „Šaltiniui“ leisti ir knygoms spausdinti. Iš visų kraštų kunigai lietuviai parėmė šį sumanymą. Trumpu laiku draugija įtaisė puikią spaustuvę ir dabar jau leidžia laikraštį ir turi daug knygų spausdinti. Tai gi 1 balandžio mėn. dieną (20 kovo) šių metų J. M. Garbingiausias diecezijos Administratorius Pralotas Antanavičius, atlaikęs Katedroje šv. Mišias, pašventino naująją lietuvišką spaustuvę ir „Šaltinio“ redakcijos butą, linkėdamas draugijai ir laikraščio bendradarbiams Dievo palaiminimo ir pasisiekimo. Be to J. M. Administratorius paskyrė į „Šaltinio“ redakciją tris kunigus: Laukaitį, Totoraitį ir Civinską, atliuosavęs juos nuo visų kitų pareigų. Laukaičio vietą, kaip Seinų Konsistorijos Sekretoriaus, apėmė Jurgis Narjauskas, buvusias Katedros vikaras.“ („Šaltinis“, Nr. 2, p. 31).

J. Narjauskas „Šaltinyje“ dažnai skelbdavo savo straipsnius. Buvo leidžiama ir savaitraštis „Žiburyš“ su priedais „Artojas“, „Šaltinėlis“, „Vainikėlis“, „Vainikas“ ir „Kvieslys“. J. Narjauskas 1911 m. iš italų į lietuvių kalbą išvertė ir „Šaltinio“ spaustuvėje išleido A. Palmieri knygą „Finlandija“.

Iš pradžių Seinų spaustuvė veikė nuostolingai, tačiau kai bendrovės reikalus į savo rankas perėmė kunigas Juozas Vailokaitis, padėtis sparčiai ėmė gerėti. „Šaltinis“ ne tik greitai padengė skolas, bet ir pradėjo duoti pelną. Spaustuvė turėjo daug darbo, netrukus prie jos atsirado didelis knygų sandėlis.

Seinų „Šaltinio“ spaustuvė išgarsėjo ir pradėjo sėkmingai konkuruoti su veikusiomis spaustuvėmis Vilniuje ir Kaune. Tai buvo priverstas pripažinti ir J. Staugaitis, 1909–1912 m. pats redagavęs bendrovės leidinį „Vadovas“, skirtą kunigams ir inteligentams.

Pirmasis pasaulinis karas ir tremtis

1915 m. prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, J. Narjauskas atsidūrė Rusijoje, rytų Baltarusijos mieste Mogiliave, vėliau – Petrapilyje (dabar Sankt Peterburgas). Ten jis dirbo lietuvių gimnazijos kapelionu, organizavo chorą, rūpinosi pabėgėliais, 1916 m. buvo išrinktas Lietuvių tremtinių komiteto pirmininku. 1917-aisiais likimas kunigą nubloškė į Krimskoje Stanicą. Ten veikusioje gimnazijoje jis dirbo lotynų kalbos ir tikybos mokytoju. Vėliau atsidūrė Kubanėje, buvo areštuotas Jekaterinograde, kur vietos bolševikai, apkaltino jį, esą šis rengęs sukilimą. Buvo įkalintas ir nuteistas mirties bausme, kurios per stebuklą išvengė. Išsigelbėti Jurgiui padėjo kalėjimo felčeris, kuris, pasikalbėjęs su kunigu, suprato, kad šis neteisingai ČK (F. Dzeržinskio sukurta Ypatingoji komisija, NKVD pirmtakė) apkaltintas, todėl patalpino jį į kalėjimo lignonę. Iš jos kunigas buvo patyliukais paleistas ir, vargais negalais grįžęs į Lietuvą, vėl apsigyveno Seinuose.

Diplomatinė tarnyba ir pedagoginė veikla

1918 m. grįžęs į Lietuvą, J. Narjauskas aktyviai įsitraukė į valstybės pagrindų kūrimą: platino Lietuvos Tarybos dokumentus, aiškino juos žmonėms, skatino juos aktyviai įsijungti į nepriklausomybės stiprinimo veiklas. 1919 m. rugsėjo mėnesį jį prezidentas Antanas Smetona ir ministras pirmininkas Augustinas Voldemaras paskyrė Lietuvos atstovu prie Šventojo Sosto Romoje, jis gavo diplomatinį pasą. Deja, su tuo pasu jis nuvyko tik iki Berlyno, kur Italijos ambasada atsisakė jam išduoti diplomatinę vizą, motyvuodama tuo, kad tokios valstybės kaip Lietuva jų sąraše nėra. Tuo laikotarpiu Italija dar nebuvo pripažinusi Lietuvos valstybės net *de facto*. Tada ką tik paskirtam diplomatu teko keliauti į Paryžių, kur tuo metu vyko Paryžiaus Taikos

(Nukelta į 18 p.)

konferencija, kurioje nepriklausomybę paskelbusią Lietuvą pasauliui stengėsi pristatyti konferencijoje dalyvavę tuometiniai jos vadovai.

Galvęs paprastą pasą, J. Narjuskas per Šveicariją pagaliau pasiekė Italiją ir 1919 m. spalio 12 d. buvo oficialiai priimtas Vatikano Valstybės sekretoriaus kardinolo prof. P. Gasparri, kuriam jis įteikė skiriamuosius raštus. Spalio 29 d. jam privačią audienciją suteikė pats popiežius Benediktas XV.

Diplomatinės atstovybės prie Šventojo Sosto įkūrimas Romoje 1919 m. rudenį buvo didelis Lietuvos vyriausybės laimėjimas. Prancūzų diplomato Charles Jonnart žodžiais tariant, Šventasis Sostas visais laikais buvo „[...] *puiki politinė observatorija*“ (A. Kasperavičius, *Tarp politikos ir diplomatijos*, p. 83). Kan. J. Narjuskas ja naudojosi pristatydamas pasauliui Lietuvą ir teikdamas savo šalies Vyriausybei informaciją apie tarptautinę opiniją. Nors juridiskai Lietuvos ir Šventojo Sosto diplomatiniai santykiai dar nebuvo nustatyti, J. Narjuskas, turėdamas Lietuvos vyriausybės įgaliojimus, nuolat buvo kviečiamas į įvairius diplomatinis priėmimus Romoje, audiencijas pas popiežių ir Valstybės sekretorių, lankydavosi kongregacijose, darydavo įvairius politinio pobūdžio pareiškimus.

Turėdamas itin mažai finansinių resursų ir ribotą palaikymą iš Lietuvos vyriausybės, jis Romoje įsteigė pasiuntinybę ir greitai išplėtė savo veiklą. Tai lėmė jo asmeninės savybės – darbštumas, iniciatyvumas, idealizmas, geras pagrindinių Europos kalbų mokėjimas ir didžiulė darbų apimtis. Sprendžiamų klausimų buvo daugybė, nes Lietuvos valstybė tais metais dar tik stojosi ant kojų, buvo komplikuoti jos santykiai su kaimynais ir ne itin sėkmingi žingsniai tarptautinėje arenoje dėl Lietuvos pripažinimo *de jure*.

Tuo laikotarpiu Lietuvos vyriausybės kanceliarija ir Užsienio reikalų ministerija dirbo gana vangiai, nes, atsisakius bendradarbiavimo su bajorija, trūko patyrusių, išsilavinusių žmonių, o kartais ir sąžiningumo bei finansų. Savaitėmis negaudamas instrukcijų ir informacijos iš Kauno, J. Narjuskui dažnai tekdavo darbe priimti sprendimus savo nuožiūra. Tiesa, kartais jam pagelbėdavo latviai ir estai, suteikdami informaciją ne tik apie tarptautinius, bet ir apie opiausius Kauno įvykius (tuo laikotarpiu, pasak signataro dr. Jurgio Šaulio, Lietuvos atstovo Šveicarijoje, šiaurinių kaimynų atstovybės iš

Rygos ir Talino ne tik kasdien gaudavo iki penkių telegramų, bet ir savo šalies spaudą.

Kadangi Lietuva 1919–1920 m. dar neturėjo diplomatinės atstovybės prie Kvirinalo (Italijos karaliaus ir vyriausybės), atstovui prie Šventojo Sosto kai kada tekdavo kuruoti besimezgančius Lietuvos diplomatinis santykius su Italija (italai kartu su britais, prancūzais ir japonais 1919–1931 m. buvo įtakingos tarptautinės Ambasadorių konferencijos dalyviai). Lietuvos pasiuntinybė prie Kvirinalo Romoje buvo įkurta tik 1921 m. sausio mėnesį.

Lietuvos atstovas prie Šventojo Sosto energingai rūpinosi ir nuo politikos tiesiogiai kiek nutolusiais dalykais: tarpininkavo lietuvių dvasininkams sprendžiant pastoracinius ir tarnybos reikalus, ieškojo lėšų Lietuvos pasiuntinybei, mecenatų Romoje teologiją studijuojantiems neturtingiems studentams. Jis pats kiek pajėgdamas finansiškai ir moraliai rėmė čia besimokančius lietuvius studentus pasauliečius, atvykusius ne tik iš Lietuvos, bet ir iš istorinės Lietuvos kilusius kitataučius, rūpinosi lietuviams belaisviais, kalinamais Italijos Asinaro saloje, lietuviams kunigais, kurie anksčiau dirbo Rusijoje, o po bolševikų perversmo tapo persekiojami, terorizuojami ar net žudomi (jiems J. Narjuskas padėdavo grįžti į tėvynę). Siekdamas garsinti Lietuvą Italijoje, jis italų kalba leido dvisavaitinį informacinį laikraštį „Eco di Lituania“ („Lietuvos aidas“).

J. Narjuskas ne tik įkūrė Lietuvos pasiuntinybę prie Šventojo Sosto, bet ir suformulavo esminius jos veiklos principus ir gaires, pagrindė optimalią personalo, kurį sudarė vos keturi etatiniai darbuotojai (atstovas, sekretorius, daktilografas ir kurjeris) sudėtį.

1920–1921 m. bene didžiausiu J. Narjuskos rūpesčiu tapo siekis, kad Šventasis Tėvas paskirtų Lietuvai atskirą nuo Lenkijos diplomatinį atstovą. Juo 1921 m. lapkričio mėnesį buvo paskirtas italas prof. Antonino Zecchini. Deja, dėl Lietuvos vyriausybės vaikiškų ambicijų (tik apaštališkasis vizitatorius, o ne pasiuntinys, jėzuitas, vienas apaštališkasis vizitatorius Lietuvai, Latvijai ir Estijai, įsikūrė Rygoje, o ne Kaune...) iš Romos J. Narjuskos gražiai išlydėtas apaštališkasis vizitatorius Berlyne nebuvo pasitiktas nė vieno Lietuvos pasiuntinybės atstovo šioje šalyje. Ne ką geriau reikalai klostėsi ir 1922 m. sausio mėnesį, kai prof. A. Zecchini atvykus iš Latvijos į Kauną, geležinkelio stotyje jo nepasitiko joks oficialus

valdžios atstovas. Nėgana to, jį tuoj užsipuolė Lietuvos spauda, ir ne tik liberalioji, bet ir krikščionių demokratų oficiozas „Laisvė“, tada kliuvo ir pačiam J. Narjauskui, kuris stengėsi taisyti padėtį ir atvirai išdėstė Steigiamojo Seimo vicepirmininkui J. Staugaičiui ir užsienio reikalų ministrui prof. Vladui Jurgučiu, kaip reikėtų pagerinti esamą situaciją.

Plačiašakė J. Narjausko veikla padėjo Lietuvos ir Vatikano santykių proveržiui ir paskatino Lietuvos Respublikos tarptautinį pripažinimą. 1921 m. balandžio 26 d., minint Žemaičių vyskupijos įsteigimo 500 metų jubiliejų, Kauno katedros bažnyčiai Benediktas XV suteikė Mažosios Bazilikos titulą.

Dr. J. Narjausko užmojis Romoje prie Šventojo Sosto kurti visavertę Lietuvos diplomatinę atstovybę, kuri savo veiklos apimtimi, pobūdžiu bei įvairdžiu nenusileistų kitų šalių pasiuntinybėms, Kaune buvo sunkiai suprantamas. 1922 m. kovo mėnesį, kai popiežiumi tapo Pijus XI, Lietuva pakeitė savo atstovą prie Šventojo Sosto. J. Narjauskas iš savo pareigų buvo atšauktas, o į jo vietą paskirtas jaunas, bet jau patyręs politikas – 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos nepriklausomybės Akto signataras Kazimieras Bizauskas. Tam buvo kelios priežastys. 1920–1921 m. prieš J. Narjauską nukreiptus skundus įvairiems Užsienio reikalų ministerijos (URM) valdininkams nuolat rašinėjo atstovybės sekretorius P. Mačiulis, teigdamas, kad J. Narjauskas, esą, švaisto lėšas, rūpinasi tiesiogiai jo kompetencijoje nesančiais reikalais. Tiesa, kurį laiką ministerija į tokius P. Mačiulio skundus nereagavo (dėl to P. Mačiulis taip pat skundėsi ministerijai).

Lyg to nebūtų gana, 1921 m. vidurvasarį pašijo J. Narjausko santykiai su buvusiu bičiuliu ir bendraminčiu kan. Kazimieru Prapuolenu, kuris, J. Narjausko dėka tapęs URM ministro patarėju bažnytiniais reikalais, greitai įsijautė į viršininco vaidmenį ir ėmė smulkmeniškai registruoti bičiulio realius ir tariamus nusižengimus, kritikuoti jo diplomatinio darbo metodus ir mokyti jį diplomatinės veiklos subtilybių. K. Prapuoleniui nepatiko J. Narjausko iniciatyvumas, pvz., siekis Romoje įsteigti Lietuvių kolegiją, pagalba studentams ir t. t. Buvusių bičiulių konflikte atsispindėjo skirtingi požiūriai į valdininkijos funkcijas valstybės tarnyboje ir vadovavimo stilių. Tai buvo ir dviejų valdininkijos mokyklų susidūrimas: kan. K.

Jurgis Narjauskas. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Gelgaudiškio parapijos archyvo

Prapuolenis, baigęs studijas Petrapilyje, atstovavo iš carinės Rusijos paveldėtą senojo režimo mokyklą, grįstą instrukcijomis ir besąlygišku klusnumu ar netgi servilizmu, griežta hierarchija, puikiai derančia su ksenofobija ir perdėtu politiniu priešišku lenkams. Daug jaunesnis ir Vakaruose mokslus baigęs J. Narjauskas savo veiklą grindė moderniu ir rafinuotu europietišku tarnybos valstybei ir valdininkijos veiklos modeliu, grįstu kolegialiais tarpusavio santykiais, asmenine iniciatyva, veiklos laisve ir suvokta bei priimta atsakomybe.

1921 m. vasaros pabaigoje Vatikane svarstant, kaip nubausti K. Prapuolenį už jo perdėtą lenkų Katalikų bažnyčios kritiką knygoje „L’Eglise Polonaise en Lithuanie“ bei kitus jo antilenkiškus išsišokimus, J. Narjauskas iš Kauno gavo užsienio reikalų ministro dr. J. Purickio instrukciją: „išaiškinti kardinolui Gasparri, kad knygos pasmerkimas lyginasi beveik su Lietuvos pasmerkimu, o Prapuolenio užgavimas yra Lietuvos garbės užgavimu“. Toks pareiškimas ir K. Prapuolenio knygos prilyginimas beveik Šventajam Raštui Romos kurijoje turėjo nuskambėti įžeidžiamai ir sukelti abejonių dėl lietuvių politinės brandos ir valstybės ateities, todėl Lietuvos atstovas J. Narjauskas tokios instrukcijos negalėjo paisyti. Ministras dr. K. J. Purickis per daug nesigilindamas „įsakė“ abiem baigti tarpusavio polemiką. 1921 m. rugsėjo

(Nukelta į 20 p.)

20 d. K. Prapuolenis „savo noru“ iš tarnybos URM pasitraukė. 1922 m. balandžio mėnesį ambicingasis J. Narjuskas buvo priverstas atsiseivinti ir su Italijos sostine, diplomatine tarnyba bei grįžti į Lietuvą.

Čia J. Narjuskas buvo politinis vienišius ir savo šalininkų valstybinėse institucijose beveik neturėjo. Be to jis buvo praktikuojantis dvasininkas, o tai jauniems lietuvių liberalams ir socialistinėmis idėjomis užsikrėtusiems socialdemokratams buvo ne privalumas, o trūkumas. Be to jis nebuvo savas ir krikščionims demokratams, nes į šį postą jis buvo paskirtas tautininkų lyderių dėka.

Nuo 1923 m. J. Narjuskas gyveno Kaune, kunigų seminarijoje, Lietuvos universitete, „Aušros“ gimnazijoje dėstė lotynų bei italų kalbas.

1925 m. J. Narjuskas buvo paskirtas Gelgaidišio klebonu. Čia dirbdamas jis į lietuvių kalbą išvertė Dantės „Skaistyklą“ ir tris „Dangaus“ giesmes.

1926 m., „Varpo“ spaustuvėje išleido vadovėlį „Lotynų kalbos gramatika“, jį pasirašęs K. J. N. slapyvardžiu.

Telšiai – brandžiausių darbų laikotarpis

J. Narjuskui reziduojant Telšiuose, jam buvo suteikti Telšių kapitulos garbės kanauninko ir prelado vardai. Išlikę atsiminimai liudija, kad jo pamokslai buvo nepublikuoti tekstai apie mokslo žinias, darbštumą, sąžiningumą ir dorovingumą. Kunigų labiausiai domino dorovės, jaunimo auklėjimo temos, kova prieš plintantį girtavimą. Telšių vyskupijos spaustuvėje buvo išspausdinta jo kartu su kunigu Motiejumi Gustaičiu iš lotynų į lietuvių kalbą išversta knygelė „Biografija. Autobiografija / Ovidijus. Pasirinktos vietos“.

Telšiuose J. Narjuskui netrūko veiklos ir kaip teisininkui: šešerius metus užtruko vyskupijos byla su stačiatikių bendruomene dėl buvusios parapijinės bažnytelės grąžinimo katalikams. Apie šios bylos eigą J. Narjuskas nuolat informuodavo „Žemaičių prieteliaus“ skaitytojus. Jis aktyviai įsijungė į visuomeninę ir kultūrinę Telšių miesto gyvenimą, rėmė „pavasarininkų“, „zitiečių“, Vincento a Paulo draugijų veiklą. Tad neatsitiktinai, rengiantis Senovės mėgėjų draugijai „Alka“ statyti specialiai muziejui skirtą pastatą, jis kaip itin išsilavinęs ir aktyvus visuomenės veikėjas buvo išrinktas statybos komiteto pirmininku.

J. Narjuskas, gyvendamas Telšiuose, užbaigė

Žemaičių muziejaus „Alka“ pastato kertinį akmenį šventina prelatas dr. Jurgis Narjuskas. 1936 m. spalio 4 d. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Žemaičių muziejaus „Alka“ rinkinių

versti Dantės „Dieviškąją komediją“ (1938 m. išspausdinta Marijampolės spaustuviėje) ir dalį Ovidijaus kūrinį. Dantės „Dieviškoji komedija“ susilaukė palankių recenzijų. Vertimo fragmentas:

„O, Tėve mūsų, danguje esąs!
Dėl meilės pertekliaus, kurią beribe
Tu gaivini pirmąsias būtybes,

Tesie tavasis vardas ir galybė
Pasaulio pagarboj: jo pareiga
Dėkoti Tavo kavapo malonybei.

Teateinie iš aukšto mums taika,
Kurios nagalim įgyvendint patys
Visa savąja pastanga sveika“.

(IX skaistyklos giesmė; Žemaičių prietelius, 1938.IX.22)

Visos poemos vertimas užtruko dvylika metų, nes J. Narjuskas ją vertė itin kruopščiai, rūpestingai, ne vieną giesmę taisė, lygino, o „Pragarą“ perrašė net keturis kartus. Jis niekam neleido savo vertimų taisyti, tik vienam kitam geram lietuvių kalbos žinovui juos prieš spausdinimą parodė. Gerai mokėdamas prancūzų, vokiečių, lenkų ir rusų kalbas jis galėjo patikrinti, ar teisingai suprato ir išvertė tekstą. Versti jį skatino jo geras bičiulis – rašytojas kan. Juozas Tumas-Vaižgantas.

J. Narjuskas ilgą laiką abejojo savo gebėjimais poetiškai perteikti tekstą, nes nebuvo poetas ir niekada nebandė eiliuoti, pergyveno, kad ėmėsi darbo ne pagal savo jėgas. Kartais taip nutikdavo, kad per dieną jis išversdavo visą giesmę, bet buvo dienų, kai žodžiai nesiliedavo į eilutes, nesisekdavo susidoroti su dramos strofomis. Laiške bičiuliui jis yra skundęsis, kad visa dieną rašė, braukė, bet nė per žodį nepasistūmėjo į priekį. J. Tumas-Vaižgantas nuolat jį palaikė ir drąsino: „*Tamstos vertimas yra geras šiam kartui ir bijoti nebėra ko, nors nepasitikėjimas savimi esąs didelis akstinas gerėti. Drebėk ir būk galingas!*“ Jis vis ragino bičiulį: „*Dieviškąją Komediją reikia spausdinti galo nelaukus. Spausdinimas dalimis laikraštyje kaip tik padeda matyti darbo klaidas, jas taisyti, kur kas patogiau – iš spausdinto dedant į atskirą knygą. Mūsų žmonės tęsės susipažinti su Dantės veikalų dalimis,*

nes išties veikalą apgalės tik pasišventėliai mėgėjai.“

Dantės kūryba J. Narjuskas susidomėjo dirbdamas Romoje. Gyvendamas Italijoje jis kaupė ir medžiagą būsimoms paskaitoms apie vizijų įtaką Dantės poemoms. Jis aip pat domėjosi Petrarkos kūrybos šaltiniais, lotynų bevardės giminės likimu romanų kalbose. Kadangi gerai mokėjo italų kalbą, jis išvertė ir italų kompozitoriaus Amilkarės Ponkželio operos „Lietuviai“ libretą, Vergilijaus „Eneidą“, Ovidijaus „Metamorfozes“, Petrarkos „Sonetus į Laurą“, nemažai religinių giesmių, kai kurias operetės „Don Paskualė“ libreto dalis.

J. Narjuskos publicistiką noriai spausdindavo Lietuvos laikraščiai.

Kunigas laisvai kalbėjo ir rašė lietuvių, rusų, lenkų, italų, prancūzų, vokiečių, lotynų ir graikų kalbomis. Nors žemaitiškai kalbėti ir rašyti nemokėjo, tikėtina, kad gyvendamas Telšiuose šią kalbą bent iš dalies perprato.

Prel. dr. Jurgis Narjuskas 1943 m. sausio 27 d. mirė Telšiuose. Jis palaidotas vasario 1 d. senosiose Telšių kapinėse, palikdamas pavyzdį dermės: gilaus tikėjimo, kultūros puoselėjimo ir meilės savo tautai.

Prelato J. Narjuskos gyvenimas – ne tik biografija, bet ir pavyzdys tikėjimo, drąsos, darbštumo ir atsidavimo, kuris įkvepia ir šiandien.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Algimantas Kasparavičius, *Tarp politikos ir diplomatijos. Šventasis Sostas ir Lietuvos Respublika*, Vilnius, 2008;
2. Justinas Staugaitis, *Mano atsiminimai*, Vilnius, 2006;
3. *Vilkaviškio krašto e-etnografijos akademija*: <https://etnografijavilkaviskis.lt/narjuskas-jurgis/> (žiūr. 2026.04.10);
4. *Punskas.pl*: <https://www.punskas.pl/is-praeities/is-seinu-i-tevynes-sirdi-3-dalis/> (žiūr. 2026.04.09);
5. *Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka*: <https://www.lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/biobibliografijos/936-narjuskas-jurgis> (žiūr. 2026. 04.10);
6. *Voruta.lt*: https://www.voruta.lt/wp-content/uploads/voruta2007_8.pdf (žiūr. 2026 04 08);
7. *epaveldas*: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C1C1B0000419273-1938-Rugs.22> (žiūr. 2026.04.10).